

**PEDAGOGIK MAHORATNING TARKIBIY QISMLARI BILIM,
KO'NIKMA, MALAKA, QOBILIYAT**

Xushboqova Sevara Abduvohid Qizi

Xomidov Bekzod Ruzimatovich

Termiz davlat pedagogika institute talabalari

Annotatsiya: Mazkur maqolada pedagogik mahoratning mohiyati, uning asosiy tarkibiy qismlari — bilim, ko'nikma, malaka va qobiliyatlar tizimi ilmiy-nazariy jihatdan tahlil etilgan. O'qituvchi shaxsining kasbiy kamolotini ta'minlashda ushbu tarkibiy qismlarning o'zaro aloqasi, ta'lim-tarbiya jarayonidagi roli hamda zamonaviy ta'limdagi ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik mahorat, bilim, ko'nikma, malaka, qobiliyat, pedagogik kompetensiya, kasbiy rivojlanish, ijodkorlik.

Zamonaviy ta'lim tizimida pedagogik mahorat o'qituvchining eng muhim kasbiy sifatlaridan biri sifatida qaraladi. Chunki pedagogik mahorat o'qituvchining nafaqat dars jarayonida, balki butun pedagogik faoliyatida samaradorlikni ta'minlaydi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi" (PF-5847, 2019-yil 8-oktabr) hamda "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunida o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, ularni innovatsion fikrlovchi, zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega mutaxassis sifatida tayyorlash ustuvor vazifa sifatida belgilangan.

Pedagogik mahorat — bu o'qituvchining kasbiy faoliyatida yuqori natijalarga erishish, ta'lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarda ijodiy fikrlash va ijtimoiy faollikni shakllantirish qobiliyatidir. U o'z tarkibiga bir-birini to'ldiruvchi to'rtta asosiy komponentni oladi: bilim, ko'nikma, malaka va qobiliyat. Ushbu tarkibiy qismlar pedagog shaxsining kasbiy kamolotini belgilovchi omillar sifatida muhim ahamiyat kasb etadi.

1. *Pedagogik bilim – kasbiy mahoratning nazariy asosi*

Pedagogik bilim — bu o'qituvchining kasbiy faoliyatida zarur bo'lgan ilmiy-nazariy tushunchalar, qonuniyatlar va tamoyillar tizimidir. O'qituvchi quyidagi yo'nalishlardagi bilimlarga ega bo'lishi zarur:

ta'lim va tarbiyaning mohiyati, maqsadi, vazifalari haqida;

o'quv jarayonini tashkil etish va boshqarish metodlari haqida;

o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlari to'g'risida;

zamonaviy pedagogik texnologiyalar, innovatsion metodlar haqida.

Pedagogik bilimlar o'qituvchining dunyoqarashini kengaytiradi, dars jarayonini ilmiy asosda tashkil etish imkonini beradi va kasbiy refleksiyaning shakllanishini ta'minlaydi.

2. *Pedagogik ko'nikma – amaliy faoliyatning poydevori*

Ko'nikma — bu nazariy bilimlarni amaliyotda to'g'ri qo'llash qobiliyatidir. Pedagogik ko'nikmalar o'qituvchiga darsni samarali tashkil etish, o'quvchilarning faolligini oshirish va ularni motivatsiyalash imkonini beradi. Asosiy pedagogik ko'nikmalar quyidagilardir:

darsni rejalashtirish va modellashtirish ko'nikmasi;

o'quvchilar bilan muloqot o'rnatish ko'nikmasi;

interfaol metodlardan foydalanish ko'nikmasi;

pedagogik texnologiyalarni qo'llash ko'nikmasi;

o'quvchilarni baholash va tahlil qilish ko'nikmasi.

Ko'nikmalar muntazam amaliy mashg'ulotlar, pedagogik amaliyot va tajriba orqali shakllanadi.

3. *Pedagogik malaka – faoliyatning mukammal bosqichi*

Malaka — bu o‘qituvchining mahoratini avtomatlashtirilgan darajada namoyon etuvchi, tajribaga asoslangan yuqori darajadagi kasbiy ko‘nikmadir. Pedagogik malaka quyidagilarda aks etadi:

darsni ijodiy tashkil etish;

o‘quvchilar bilan ishonchli psixologik muhit yaratish;

noan’anaviy metodlardan samarali foydalanish;

pedagogik muammolarni tez va to‘g‘ri hal etish;

o‘z faoliyatini tahlil qilish va takomillashtirish.

Pedagogik malaka — bu o‘qituvchining o‘z ustida doimiy ishlashi, yangiliklarga ochiqqligi, o‘z tajribasini tahlil qilish natijasida rivojlanadi.

4. *Pedagogik qobiliyat – mahoratning psixologik negizi*

Qobiliyat — bu o‘qituvchining kasbiy faoliyatda muvaffaqiyatga erishishiga imkon beruvchi individual psixologik imkoniyatlar majmuasidir. Pedagogik qobiliyatlar quyidagi turlarga bo‘linadi:

Didaktik qobiliyat – o‘quv materialini sodda, tushunarli va qiziqarli tarzda yetkazish;

Kommunikativ qobiliyat – o‘quvchilar, ota-onalar va hamkasblar bilan samarali muloqot o‘rnatish;

Tashkiliy qobiliyat – o‘quv faoliyatini boshqarish va muhitni tashkil etish;

Perseptiv qobiliyat – o‘quvchining ichki holatini his etish va to‘g‘ri munosabat bildirish;

Ijodiy qobiliyat – yangi pedagogik g‘oyalarni yaratish, innovatsion yondashuvlarni ishlab chiqish.

Bu qobiliyatlar o'qituvchining shaxsiy fazilatlari — mehribonlik, sabr, bag'rikenglik, adolat, ijobiy energiya bilan uyg'un holda namoyon bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, pedagogik mahorat o'qituvchining kasbiy yetukligini belgilovchi muhim mezon bo'lib, uning tarkibiy qismlari — bilim, ko'nikma, malaka va qobiliyat — o'zaro uzviy bog'liq tizimni tashkil etadi.

Bilim – o'qituvchining nazariy asosidir;

Ko'nikma – bilimni amaliyotda qo'llash vositasidir;

Malaka – mukammallikka erishish darajasidir;

Qobiliyat – bu jarayonning ruhiy va ijodiy tayanchidir.

Pedagogik mahoratni shakllantirish uzluksiz ta'lim, tajriba almashish, refleksiya va o'z-o'zini rivojlantirish orqali amalga oshiriladi. Har bir pedagog o'z ustida muntazam ishlasa, u nafaqat bilim beruvchi, balki yosh avlodning ma'naviy-axloqiy yo'lini yorituvchi yetuk shaxsga aylanadi.

Pedagogik mahoratning tarkibiy qismlari

Pedagogik mahorat — bu o'qituvchining o'z kasbiy faoliyatini yuqori samaradorlik bilan amalga oshirishiga imkon beruvchi shaxsiy va kasbiy fazilatlar majmuasidir. U quyidagi asosiy tarkibiy qismlardan iborat:

Pedagogik bilim — bu o'qituvchining kasbiy faoliyatini nazariy jihatdan asoslash uchun zarur bo'lgan ilmiy ma'lumotlar tizimi.
Bu bilimlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

pedagogika, psixologiya, didaktika asoslari;

ta'lim va tarbiyaning qonuniyatlari, metodlari, shakl va vositalari;

yosh va individual xususiyatlar to'g'risidagi bilimlar;

milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosidagi tarbiya prinsiplari.

Pedagogik bilim o'qituvchiga darsni rejalashtirish, o'quvchilarning psixologik xususiyatlarini hisobga olish, samarali metodlarni tanlash imkonini beradi.

Pedagogik ko'nikma

Ko'nikma — bu o'qituvchining o'z bilimlarini amaliyotda qo'llay olish qobiliyatidir. Pedagogik ko'nikmalar quyidagicha bo'ladi:

darsni rejalashtirish va tashkil etish ko'nikmasi;

o'quvchilar bilan muloqot o'rnatish ko'nikmasi;

interfaol metodlardan foydalanish ko'nikmasi;

o'quvchilarning faolligini oshirish va baholash ko'nikmasi;

tarbiyaviy ishlarni olib borish ko'nikmasi.

Ko'nikmalar o'qituvchining kundalik amaliy faoliyatida mustahkamlanadi va tajriba orqali rivojlanadi.

3. Pedagogik malaka

Malaka — bu ko'nikmalarning mukammal, avtomatlashtirilgan shakli bo'lib, o'qituvchining kasbiy faoliyatini erkin, samarali va ishonchli bajarish imkonini beradi. Pedagogik malakalar jumlasiga quyidagilar kiradi:

darsni yuqori darajada tashkil etish;

o'quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda ta'lim berish;

konfliktli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish;

pedagogik texnikadan (ovozi, mimikasi, tana harakati) to'g'ri foydalanish;

o'z faoliyatini tahlil qilib, xulosa chiqarish.

Malaka o'qituvchining tajribasi, refleksiyasi va doimiy o'z ustida ishlashi natijasida shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. — Toshkent, 2020.
2. PF–5847-son Farmon. “Oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”. — Toshkent, 2019.
3. Hasanboeva O., Yo‘ldoshev J. Pedagogik mahorat asoslari. — Toshkent: O‘qituvchi, 2020.
4. Xodjayev N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. — Toshkent: Fan, 2018.
5. Karimov A. Pedagogik qobiliyat va mahorat. — Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021.